

Dr hab. Anna Fidelus prof. ucz.
Katedra Profilaktyki i Resocjalizacji
Wydział Nauk Pedagogicznych
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Recenzja
rozprawy doktorskiej mgra Karola Łukowskiego
pt. „Praca terapeutyczna w poradniach leczenia uzależnień.
Studium społeczno-pedagogiczne”,
przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Mariusza Granosika, prof. UŁ
na zlecenie Komisji Uniwersytetu Łódzkiego ds. stopni naukowych w dyscyplinie
pedagogika i psychologia

Zgodnie z treścią art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce rozprawa doktorska przede wszystkim powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wskazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez osobę ubiegającą się o nadanie stopnia doktora. Przedłożona do recenzji praca doktorska zostanie oceniona zgodnie z treścią wskazanego artykułu.

I. Ogólna charakterystyka pracy

Praca doktorska magistra Karola Łukowskiego pt. „Praca terapeutyczna w poradniach leczenia uzależnień. Studium społeczno-pedagogiczne”, s. 288 uwzględnia bardzo istotny aspekt, jakim jest terapia osób uzależnionych. W Polsce problem uzależnień od lat pozostaje w centrum zainteresowania instytucji na poziomie centralnym, jak również na szczeblu samorządowym. Profilaktyka uzależnień jest bardzo ważnym obszarem pracy w środowisku szkoły. Mimo, iż w ostatnich latach kwestie profilaktyki, terapii, psychoterapii uzależnień podejmowane są przez wielu specjalistów, głównie pedagogów, psychologów, lekarzy, terapeutów i temat analizowany jest w różnych ujęciach, to jednak nadal poszukiwane są rozwiązania, które przełożyłyby się na ograniczenie skali problemu, a także pozwoliłyby wypracowanie skuteczniejszych rozwiązań w zakresie terapii osób uzależnionych. Niestety, liczne raporty, m.in. publikowane przez Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom nie napawają



optymizmem. Stwarzane są rozwiązania na poziomie centralnym i lokalnym, powstają nowe placówki dedykowane osobom uzależnionym - głównie od alkoholu i narkotyków, a także - ostatnio coraz częściej - dla osób charakteryzujących się uzależnieniami behawioralnymi, których celem jest minimalizowanie zjawiska uzależnień. Liczne teoretyczne i empiryczne osiągnięcia nie pozwalają jednak na jednoznaczne i definitywne zaprezentowanie czynników przesądzających o sukcesach, bądź niepowodzeniach terapii osób uzależnionych. Determinanty funkcjonowania człowieka to otwarty katalog, wymagający nieustannych badań i opracowań. Zmiany jakie zachodzą w świecie, wraz z ich wieloma konsekwencjami, inspirują do opracowywania nowych koncepcji, teorii próbujących uchwycić istotę ludzkiego zachowania z różnych perspektyw, w tym także poszukiwania odpowiedzi w zakresie uwarunkowań procesu terapii uzależnień. W centrum podjętych rozważań w niniejszej pracy jest analiza rozwiązań w obszarze pracy terapeutycznej. Jego interpretacja byłaby niepełna i mało przejrzysta bez zwrócenia uwagi na kontekst społeczeństwa w procesie przeciwdziałania uzależnieniom. W opracowaniu podjęto refleksję wokół procesów, które są istotne dla funkcjonowania osób uzależnionych. Dane statystyczne wskazują na niepokojącą tendencję wzrostu liczby uzależnionych, jak również wskazywania nowych obszarów uzależnień, co niewątpliwie potwierdza konieczność poszukiwania nowych rozwiązań i propozycji w zakresie terapii uzależnień. Temat recenzowanej pracy wpisuje się więc znacząco w potrzebny obszar badawczy, co stanowi niezwykle walor pracy doktorskiej. Problem uwarunkowań skuteczności terapii stanowi przedmiot szczególnego zainteresowania terapeutów, psychologów, pedagogów, ale głównie samych uzależnionych - ich najbliższych, a także ogółu społeczeństwa. Konsekwencje uzależnień są niezwykle destruktywne dla samej osoby uzależnionej, jak również dla całego społeczeństwa. Istnieje więc potrzeba systematycznych badań w poszczególnych obszarach złożonego procesu profilaktyki i terapii uzależnień. Analizowana i eksplorowana przez Doktoranta problematyka ma istotne znaczenie w wielu płaszczyznach, można choćby wymienić:

- a) ukazanie związku pomiędzy psychoterapią i wychowaniem, osadzenie uwarunkowań pracy terapeutycznej w działalności pedagogicznej;
- b) zrozumienie specyfiki pracy terapeutycznej prowadzonej w ośrodkach terapeutycznych;
- c) ukazanie roli interakcji w procesie terapeutycznym;
- d) podkreślenie roli pracy społecznej w procesie terapii uzależnień.

Uzyskane przez Doktoranta rezultaty badań, a także poczynione analizy teoretyczne wydają się mieć szerokie znaczenie zarówno teoretyczne, jak i aplikacyjne. Należy podkreślić, że od lat toczący się dyskurs w zakresie uwarunkowań pracy terapeutycznej osób uzależnionych

pozostaje otwarty. Analizowane są nowe determinanty, poszukiwane są kolejne rozwiązania, które rokują pozytywnie na funkcjonowanie osób uzależnionych pozostających w procesie terapii, a przede wszystkim - na wzmocnienie ich trzeźwych postaw po zakończeniu terapii.

Problematyka rozważań Doktoranta osadzona jest zarówno w kontekstach psychoprofilaktycznych, jak również pedagogicznych. Dlatego też podnoszone przez Doktoranta rozważania i badania już na wstępie należy uznać za bardzo istotne z punktu widzenia pedagogicznego i terapeutycznego, wpisujące się we współczesne – polskie i światowe tendencje.

II. Ocena struktury i strony formalnej pracy

Struktura rozprawy jest logiczna i uporządkowana rzeczowo w sześciu rozdziałach tematycznie i spójnie powiązanych z zasadniczą ideą i celami poznawczymi na 274. stronach jednolitego tekstu, opatrzona wprowadzeniem i podsumowaniem. Opracowanie wieńczy bibliografia (ss. 276 - 288). Na podkreślenie zasługuje imponująca liczba pozycji bibliograficznych polskich i anglojęzycznych, wykorzystanych w pracy, która świadczy o rozległej i interdyscyplinarnej wiedzy Doktoranta w zakresie prezentowanej problematyki. Typowo teoretycznym rozdziałem jest rozdział pierwszy, w którym Autor podjął próbę wykazania zbieżnych elementów psychoterapii i wychowania. Przywołując poszczególne subdyscypliny pedagogiki, w obszarze ich działań wskazuje na różnorodne formy terapii pedagogicznej. Podobnie odtwarzając elementy pracy terapeutycznej - znajduje je w praktyce edukacyjnej. To bardzo interesujące opracowanie przypominające o tożsamości pedagogiki i o ścisłych relacjach opieki, wychowania i terapii. Uwagi Autora są bardzo cenne i wskazują na konieczność holistycznego podejścia do zjawiska terapii uzależnień.

W rozdziale drugim Autor zaprezentował metodologiczne podstawy badań własnych, szczegółowo wyjaśniając przyjęty paradygmat badawczy, przedmiot badań i pytania badawcze, a także etapy procesu badawczego i teren badań.

Kolejne rozdziały trzeci, czwarty i piąty poświęcone są analizie i interpretacji uzyskanych wyników badań własnych. Należy zauważyć, że Doktorant w sposób umiejętny i świadczący o znajomości tematyki, prezentuje uzyskane wyniki uzupełniając je podstawami teoretycznymi w zakresie omawianej problematyki. I tak, w rozdziale trzecim, poświęconym prezentacji placówek terapeutycznych zaprezentowano kontrasty pomiędzy placówką prywatną i placówką N.Z.O.Z. Różnice obejmują zarówno samą strukturę, jak również stosowane metody terapeutyczne, kwestie etyki w relacjach terapeuta-pacjent, współpracy z podmiotami

zewnątrznymi itp. W tej części pracy zabrakło mi ogólnych informacji o systemowych rozwiązaniach skierowanych do osób uzależnionych, jak również podstaw prawnych regulujących funkcjonowanie poszczególnych ośrodków dla osób uzależnionych.

W rozdziale trzecim znalazł się także szczegółowy opis pracy terapeutycznej prezentujący aspekty medyczne, środowiskowe i psychoterapeutyczne. Szczególnie interesującą częścią jest podrozdział prezentujący środowiskowy wymiar pracy terapeutycznej. Prezentacja koncepcji psychoterapii środowiskowej pozwoliła na wykazanie osobliwego związku terapii uzależnień z pedagogiką społeczną. Autor za szczególnie ważne w procesie terapii uzależnień uznał odbudowywanie więzi z bliskimi, odcinanie się od niekorzystnych środowisk, rolę grupy terapeutycznej jako ważnego miejsca uczenia się relacji, uważność na innych. W kolejnym, czwartym rozdziale Doktorant wskazał na rolę interakcji w pracy terapeutycznej. Szczególną uwagę zwrócono na język komunikacji w psychoterapii uzależnień, pracy nad poczuciem zrozumienia własnych możliwości, pracy nad społecznymi korzyściami pracy terapeutycznej oraz pracy nad emocjami, relacjami i interakcjami. W rozdziale piątym zaprezentowano dyskursy – wyłonione w następstwie kodowanego materiału badawczego. Są to dyskurs przyczyn uzależnień, dyskurs niepowodzeń, dyskurs deficytów pacjentów i kontekst wynikający z konsekwencji uzależnień. Całość pracy zamyka rozdział szósty ukazujący pracę terapeutyczną w kontekście pracy społecznej.

Oceniając pracę od strony formalnej, należy zaznaczyć, że została ona napisana zgodnie z wymogami naukowymi w obszarze nauk społecznych. Autor w sposób uporządkowany przedstawił omawiane zagadnienia a zaprezentowane w poszczególnych rozdziałach treści odpowiadają problematyce ujętej w zawartych tytułach. W mojej ocenie proces terapii uzależnień można byłoby również przeanalizować z perspektywy zasobów osobistych i społecznych pacjentów. Jest to z pewnością ważny element i podstawa procesu terapii uzależnień. Pewne uwagi pojawiają się również w kontekście przytaczania wypowiedzi pacjentów i terapeutów biorących udział w badaniu. Przywołując wypowiedzi badanych nie zawsze przejrzysto to zostało wskazane. Nie znalazłam również związku wypowiedzi badanych z miejscem badań, a konkretnie rodzajem placówki, w której przebywali.

Sposób przedstawienia treści pozwala śledzić tok wywodu Doktoranta. Praca napisana jest starannym i poprawnym językiem, choć pojawiają się drobne błędy językowe. W przypadku planów publikacji fragmentów lub całości opracowania należy gruntownie zweryfikować pracę pod względem językowym.



III. Dyskurs naukowy nad problematyką rozprawy. Oryginalność rozwiązania problemu naukowego

Recenzowana praca doktorska stanowi istotny wkład w rozwój pedagogiki na temat uwarunkowań pracy terapeutycznej. Podjęty przez Doktoranta problem ma zarówno znaczenie naukowe, jak również aplikacyjne. Odniesienie badań do grupy osób uzależnionych, pozwala na zaliczenie ich do niezmiernie ważnych, gdyż mimo, iż dotychczas problem ten był już podejmowany przez badaczy, to jego złożoność wymaga nieustannych prac zmierzających do jego wyczerpującego rozpoznania. Dlatego też podjęta przez Doktoranta problematyka wymagała bardzo wnikliwych analiz związanych zarówno ze znajomością współczesnej wiedzy z zakresu terapii i pedagogiki, jak również powiązana była z możliwością dotarcia do osób badanych, co z pewnością nie było łatwe. Owa trudność wynika zarówno z czynników zewnętrznych, jak również dotyczy specyfiki samych badanych – osób uzależnionych, dla których badania są często zbyt dużym obciążeniem poznawczym. Przeprowadzenie badań w grupie osób uzależnionych wymaga znajomości warunków poradni leczenia osób uzależnionych, czynników związanych z tym środowiskiem a także z sytuacją w środowisku lokalnym osób uzależnionych. Toteż prowadzenie badań w tym środowisku jest bardzo wymagające. Praca doktorska Pana Karola Łukowskiego stanowi ważne na gruncie teoretycznym, empirycznym i aplikacyjnym opracowanie dotyczące pracy terapeutycznej skierowanej do osób uzależnionych. Doktorant postawił wiele pytań, które miały przybliżyć do poznania specyfiki funkcjonowania osób uzależnionych i specyfiki procesu ich terapii.

Zagadnienie, które eksploruje Doktorant poznawczo i empirycznie należy uznać za oryginalny obszar dociekań naukowych w trzech płaszczyznach:

- 1) Teoretycznej, gdzie Doktorant dokonał wnikliwej analizy literatury przedmiotu w zakresie pracy terapeutycznej w poradniach leczenia uzależnień. Doktorant prezentując podstawowe, aktualne rozwiązania pracy terapeutycznej wskazuje na konkretne ich następstwa wśród pacjentów uzależnionych. Autor prowadzi krytyczny dyskurs, który uzasadnia potrzebę osadzenia pracy terapeutycznej w środowisku. Akcentuje i podkreśla społeczną wartość pracy terapeutycznej. Jest to niezwykle cenne ujęcie pozostające w nurcie komplementarnego, holistycznego podejścia do pracy terapeutycznej.

W warstwie teoretycznej interesujące i inspirujące są uwagi Autora poświęcone kierunkom integrowania działań terapeutycznych i roli interakcji w pracy



terapeutycznej, ze szczególnym uwzględnieniem pracy interakcyjnej w środowisku życia pacjenta. Doktorant wnikliwie przeanalizował pojęcia, wskazał na pozytywne i negatywne czynniki warunkujące omawiane procesy. Szczególnie interesujące są rozważania Autora poświęcone specyfice pracy terapeutycznej. Punktem wyjścia w podjętym dyskursie był człowiek/pacjent uzależniony. I to jego sytuacja i potrzeby determinowały wybór teorii, które przywołał i wykorzystał Doktorant w swoim projekcie badawczym. To bardzo ważna umiejętność początkującego naukowca, który już na tym etapie swojej pracy potrafi z namysłem i krytycznie wykorzystać dostępne źródła. Lektura tej części pracy bez wątpienia wskazuje na rozległą wiedzę i doświadczenie praktyczne Doktoranta w zakresie pedagogiki i psychoterapii. To bardzo cenne, że Doktorant w sposób uporządkowany przedstawił treści stanowiące obszar analiz naukowych, nadając im logiczny ciąg przyjętego wywodu.

- 2) Empirycznej – Doktorant przeprowadził badania jakościowe, zrealizowane w paradygmacie interpretatywnym. Przedmiotem badań w realizowanym projekcie badawczym był proces pracy terapeutycznej ze szczególnym uwzględnieniem jej wymiarów społeczno-pedagogicznych. Informacje uzyskano na podstawie obserwacji uczestniczącej, rejestracji procesu terapeutycznego, wypowiedzi pacjentów i pracy psychoterapeutów uzależnień. Przed przystąpieniem do realizacji badań Doktorant postawił pytania badawcze, które ukierunkowywały proces poznawczy. W trakcie prowadzenia badań, po wstępnych analizach uzyskanego materiału badawczego, pojawiły się kolejne kwestie ważne do rozstrzygnięcia, które uzupełniły postawione na wstępie zagadnienia. W konsekwencji Autor wyodrębnił następujące pytania badawcze: Jak przebiega proces terapii uzależnień? Jak pracują psychoterapeuci uzależnień? Jak pacjenci doświadczają problemu uzależnienia? Jak proces terapeutyczny wpływa na uczestników terapii grupowej? Jakie są przyczyny uzależnienia? Jakie niepowodzenia pojawiają się w następstwie zaprzestania abstynencji? Zwrócono również uwagę na rolę języka komunikacji w psychoterapii, na znaczenie interaktywnej pracy pomiędzy uczestnikami terapii i uwarunkowań pracy nad emocjami oraz procesem zmiany u pacjentów. Materiał badawczy pozyskano w następstwie obserwacji współuczestniczącej, podczas której dostrzegano, identyfikowano i przyporządkowano wspólne cechy/różnice wskazujące na tożsame typy wypowiedzi lub pracy terapeutycznej. Otrzymane dane badawcze były poddane kodowaniu otwartemu, którego celem było porządkowanie danych, w następstwie którego stworzono kategorie wyłaniające się z danych teorii substancjonalnej. Po zakończeniu procesu kodowania



Doktorant przystąpił do etapu poszukiwania powiązań między kategoriami oraz do rekonstrukcji kontekstu społecznego badanego zjawiska. W myśl założeń teoretycznego nasycenia próby Doktorant opisał czterdzieści sesji terapii grupowej, w tym terapię podstawową i pogłębioną, sesję superwizji w poradni oraz dwie indywidualne terapie współzależnienia. Materiały badawcze pozyskano w okresie od grudnia 2018 roku do czerwca 2021 roku. Badania przeprowadzono w dwóch placówkach leczenia uzależnień zlokalizowanych w centralnej Polsce. Pierwsza placówka to Ośrodek Leczenia Uzależnień i Współzależnienia finansowana przez Narodowy Fundusz Zdrowia, druga placówka specjalistyczna świadczy odpłatne usługi ambulatoryjne. W procesie badawczym uwzględniono wszystkie etyczne standardy. Badanie było poprzedzone uzyskaniem zgody od wszystkich współuczestników procesu badawczego, a także pozyskano pozytywną opinię Komisji ds. Bioetyki Badań.

Należy zauważyć, że Autor przejrzyście, choć wyjątkowo syntetycznie, zaprezentował proces organizacji i realizacji badań. Na podkreślenie zasługuje fakt, że Doktorant, przed przystąpieniem do opracowania projektu badawczego sam pracował jako terapeuta. Jest to z pewnością bardzo dobry zabieg, gdyż pozwolił z jednej strony na nawiązanie bardzo dobrych relacji z podopiecznymi, zdobycie ich zaufania, zaś z drugiej strony – pozwolił na poznanie funkcjonowania pacjentów w różnych sytuacjach, co z pewnością przyczyniło się do poszerzenia wiedzy Doktoranta w podjętym zakresie badawczym. Zastosowana konstrukcja pracy pozwala odbiorcy na porównanie postawionych pytań z uzyskanymi rezultatami badań. Badania przeprowadzone przez Doktoranta uznaję za oryginalne i trudne do przeprowadzenia ze względu na specyfikę badanej grupy. Opracowanie założeń metodologicznych poprawne. Doktorant zastosował adekwatną metodę badawczą, co pozwoliło na uzyskanie informacji w prowadzonych badaniach, z uwzględnieniem określonych sfer badawczych. Należy docenić zarówno wysiłek włożony przez Doktoranta w ich przeprowadzenie oraz wartość uzyskanych rezultatów badań. Wyniki te z pewnością wzbogacą wiedzę pedagogiczną i terapeutyczną, pozwalając także na osadzenie jej nie tylko w kontekście wiedzy teoretycznej, ale także praktycznej.

- 3) Aplikacyjnej – Doktorant w ostatnim – szóstym rozdziale dokonał syntezy uzyskanych wyników badań i zaprezentował wnioski dla praktyki terapeutycznej. Przedstawił rozwiązania, które mogą być wykorzystane szczególnie w procesie terapii, wsparcia terapeutów, grup wsparcia, samodyscypliny, zaangażowania, budowania relacji, tożsamości, sprawczości, uczestnictwa i socjalizacji. Przeprowadzona przez Doktoranta



interpretacja wyników badań i opracowane na jej podstawie wnioski odzwierciedlają rozległą wiedzę i kompetencje badawcze Doktoranta. Podjął on dyskusję uzyskanych rezultatów badań w świetle aktualnej literatury przedmiotu z zakresu pedagogiki i psychoterapii.

Lektura rozprawy doktorskiej nie nasuwa wątpliwości, iż celem zasadniczym było zaprezentowanie uwarunkowań pracy terapeutycznej w poradniach leczenia uzależnień. Doktorant wskazał na szereg istotnych problemów, z którymi zmagają się pacjenci zarówno w trakcie sesji terapeutycznych, jak również po zakończeniu terapii. Zauważył także wiele istotnych rozwiązań, ważnych dla praktyki, której celem jest uspołecznienie pracy terapeutycznej. W prezentacji wyników badań Doktorant uwzględnił specyfikę potrzeb pacjentów, zwracając jednocześnie uwagę na potrzeby społeczne.

Należy zaznaczyć, iż w zakresie formułowania o sens prezentowania własnego stanowiska oraz doborze merytorycznej argumentacji, Doktorant wykazał należyte wnioski oraz potwierdził, iż posiada potencjał naukowy artykułowania swoich poglądów w sposób logiczny, jasny i spójny. W zakresie konceptualizacji materiału analitycznego Doktorant wykazał się starannością i obiektywizmem. Właściwie skompletował materiały wypełnione bogatymi źródłami faktograficznymi i normatywistycznymi. Doktorant podjął swobodną próbę rozwiązania istotnych problemów.

IV. Ogólna wiedza Doktoranta w dyscyplinie pedagogika

Po zapoznaniu się z recenzowaną pracą, stwierdzam, że w sposób adekwatny i gruntowny zostały omówione przez Doktoranta prezentowane w niej zagadnienia. Teoria w zakresie uwarunkowań pracy terapeutycznej została przedstawiona w sposób kompetentny, z uwzględnieniem aktualnych tendencji w pedagogice i psychologii, z prezentacją ostatnich wyników badań w przedstawionym zakresie tematycznym. Wysoko oceniam zdolności Doktoranta do analizy obszernego i zróżnicowanego materiału teoretycznego i empirycznego, co przekłada się na rzetelne i merytoryczne omówienie eksplorowanej tematyki. Podsumowując, uważam, że Pan mgr Karol Łukowski wykazał się:

- 1) Znajomością wykorzystywanych w dysertacji teorii i koncepcji, co pozwoliło na analizowanie mechanizmów wyjaśniających omawiane zagadnienia i opracowanie na tej podstawie projektu badawczego;



- 2) Wskazaniem wkładu naukowego w rozwój wiedzy teoretycznej na temat uwarunkowań pracy terapeutycznej;
- 3) Wskazaniem aplikacyjności przeprowadzonych badań.

Po głębokiej analizie dysertacji stwierdzam, iż Kandydat wykazuje się wiedzę teoretyczną w zakresie dyscypliny naukowej pedagogika.

V. Umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

Rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Sposób wykonania badań, ich opis i przeprowadzona analiza otrzymanego zakresu danych wskazują, że Doktorant wykazał się sprawnością warsztatową i umiejętnością prowadzenia prac badawczych oraz weryfikacji i prezentacji wyników badań. Uzyskany w badaniach materiał empiryczny posiada znaczący potencjał do wykorzystania w praktyce terapeutycznej, w tym środowiskowych rozwiązań skierowanych do osób uzależnionych, a także jest wyznacznikiem do dalszych badań. Dysertacja jest znaczącym wkładem w dyskurs naukowy z zakresu pedagogiki.

Podsumowując stwierdzam, że rozprawa doktorska Pana mgra Karola Łukowskiego stanowi ważny wkład w poszerzenie wiedzy o wielu wątkach w zakresie zastosowania koncepcji naukowych. Dysertacja jest nowatorska w zakresie pracy terapeutycznej w poradniach leczenia uzależnień i może stanowić istotną pomoc w prowadzeniu badań naukowych.

Doktorant zaprezentował kompetencje badawcze, zarówno w aspekcie zaprojektowania badań na poziomie konceptualizowania problemu badawczego, jak i jego realizacji empirycznej. Na szczególną uwagę zasługuje wnikliwie dokonywana analiza omawianych zagadnień. Taka umiejętność pozwala Autorowi na precyzyjne odniesienie się do eksplorowanych zagadnień zarówno w zakresie uzyskanych rezultatów badań własnych, jak również w kontekście wyników badań otrzymanych przez innych autorów. Umiejętność dokonania wnikliwej oceny otrzymanych wyników własnych badań wskazuje, że Doktorant jest świadomy szans i zagrożeń badawczych, a także ich praktycznego wykorzystania.

Konkluzja:



Przedstawioną przez Doktoranta pracę oceniam pozytywnie zarówno w aspekcie merytorycznym, jak i metodologicznym. Rozprawa doktorska Pana mgra Karola Łukowskiego jest oryginalna, stanowi interesujące teoretyczno-empiryczne studium społeczno-pedagogiczne. Podejmuje niezwykle ważny i aktualny problem działalności terapii uzależnień i pracy środowiskowej z osobami uzależnionymi.

Rozprawa odpowiada warunkom określonym w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce - **i wnoszę o dopuszczenie do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

Warszawa, 18 listopada 2024

